

دوفصلنامه مطالعات محیط انسان ساخت

دوره دوم، شماره ۱، پاییز و زمستان ۱۴۰۳، ص ۸۹-۱۱۸

DOI: 10.30487/hmes.2024.2012345.1043

تحلیل نتایج اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های

روستایی

(مطالعه موردی: شهرستان بجستان)

سید امیرحسین گرکانی^۱، فیروزه مقیمی‌نژاد^۲، سجاد امیری^۳، برهان روشن^۴

چکیده

شناخت دقیق مسائل مربوط به روستاهای ایران از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است، زیرا ریشه تمام مشکلات و مسائل عقب‌ماندگی مثل فقر گسترده، نابرابری در حال رشد و بیکاری فزاینده، در مناطق روستایی دیده می‌شود. این پژوهش به دنبال بررسی پیامدهای اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی شهرستان بجستان استان خراسان رضوی می‌باشد. طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی در مناطق روستایی شهرستان بجستان استان خراسان رضوی به دلیل عدم توسعه یافتگی مطلوب علاوه بر وجود جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی و در اختیار داشتن زمین‌های زراعی، بمنظور ایجاد عدالت فضایی و برخورداری مطلوب از ظرفیت‌های بالقوه موجود با رویکرد انتظام فضایی و توجه به شبکه‌های روستا شهری آغاز گردید پژوهش حاضر به لحاظ هدف در زمره مطالعات کاربردی، از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی و به روش پیمایشی-میدانی صورت گرفته است. جامعه آماری شامل ۱۲۵ خانوار روستایی منتخب از روستایان ذی‌نفع در طرح آبادانی پیشرفت منظومه‌های روستایی است. محتوای پرسشنامه به کار برده شده با استفاده از قضاوت افراد خبره، مشاوران علمی و کارشناسان و متخصصان این مقوله تأیید شد. تعیین

۱. دانشیار، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران. ایمیل:

garakani@ndri.ac

۲. دانش‌آموخته دکتری منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کارشناس پژوهشی پژوهشکده سوانح طبیعی ایمیل:

fmoghimi_66@ut.ac.ir

۳. استادیار، پژوهشکده سوانح طبیعی، تهران، ایران. ایمیل: samiri@ut.ac.ir

۴. کارشناس پژوهشی، پژوهشکده سوانح طبیعی. ایمیل: borhanrowshan@ut.ac.ir

پایایی پرسشنامه نهایی با استفاده از آزمون آلفای کرباخ ($\alpha = 0.71$) صورت گرفت. نتایج آزمون کای اسکوتر (رتبه‌بندی مؤلفه‌های مرتبط با اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی شهرستان بجنستان) نیز مؤید این است که مؤلفه‌های فعالیت‌های شبکه بین‌روستایی، روستا-شهر، تعلق مکانی، مشارکت روستائیان، اشتغال و درآمد به عنوان موفق‌ترین مؤلفه‌های اجرای طرح می‌باشد و در حوزه مسکن و برخورداری از خدمات تاکنون به موفقیت چندانی نرسیده است. نتایج یافته‌ها نشان داد که اجرای طرح آبادانی پیشرفت منظومه‌های روستایی باعث افزایش مؤلفه‌های اشتغال و درآمد، مشارکت و حس تعلق از خدمات شده است، لذا لازمه تحقق اهداف تبیین شده طرح منظومه‌های روستایی، ایجاد هم‌افزایی سازمانی در راستای اجرای مطلوب طرح، بهره‌مندی از ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری موجود در منطقه و توجه به دانش بومی منطقه و پایدار بودن اقدامات انجام شده است.

واژگان کلیدی: منظومه‌های روستایی، انتظام فضایی، اشتغال، شهرستان شبکه‌های

روستایی و شهرستان بجنستان

**An Analysis of Results of the Implementation of the Development Plan and
the Progress of Rural Systems
(Case study: Bejestān)**

**Seyed Amirhossein Garakani¹, Firoozeh Moghiminejad², Sajad Amiri³,
Borhan Roshan⁴**

Abstract

Accurate knowledge of the issues related to the villages of Iran is very important. Because the root of all problems and issues of backwardness, such as widespread poverty, growing inequality and increasing unemployment, are in rural areas. This research seeks to investigate the consequences of the implementation of the development plan and the progress of the rural systems of Bajestan city, Razavi Khorasan province. Development plan and development of the rural system in the rural areas of Bajestan city, Razavi Khorasan province, due to the lack of proper development despite the presence of natural and cultural attractions and the possession of agricultural land, in order to create spatial justice and optimal use of existing potential capacities with the approach of spatial order and attention. In terms of the objective, the present research has been carried out in the category of applied studies, descriptive-analytical and survey-field method. The statistical population includes 125 rural households selected from the villagers involved in the development plan for the development of rural systems. The content of the used questionnaire was confirmed by the judgment of experts, scientific advisors and experts and specialists of this category. The reliability of the final questionnaire was determined using Cronbach's alpha test ($\alpha = 0.71$). The results of the chi-square test (ranking of the components related to the implementation of the development plan and the progress of the rural systems of Bejestan) also confirm that the components of the activities of the inter-rural network, village-city, place belonging, villagers' participation, employment and income are the most successful components of the implementation. It is a plan and it has not achieved much success in the field of housing and services. The results of the findings showed that the implementation of the development plan for the development of rural systems has increased the

1. Associate Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture, Tehran center, Tehran, Iran. Email: garakani@ndri.ac.ir

2. Corresponding author. Ph.D. in Range Science and Research Expert of Natural Disasters Research Institute, Tehran, Iran. Email: fmoghimi_66@ut.ac.ir

3. Assistant Professor of Natural Disasters Research Institute, Tehran, Iran
. E-mail: samiri@ut.ac.ir

4. Research Expert of Natural Disasters Research Institute, Tehran, Iran.
Email: borhanrowshan@ut.ac.ir

components of employment and income, participation and the sense of belonging to the services, so it is necessary to fulfill the explained goals of the rural systems plan, create organizational synergy in line with the optimal implementation of the plan, and benefit from investment capacities. Available in the region and paying attention to the local knowledge of the region and the sustainability of the actions taken.. .

Keywords: Rural systems, Spatial arrangement, Employment, Rural networks city and Bejestan city

مقدمه

روستا، به دلیل ماهیت تولیدی و خدماتی‌اش، جایگاه بسزایی در توسعه یافتگی کشورها ایفا می‌کند؛ به بیان دیگر، نواحی روستایی به عنوان پیشران تولیدی فرهنگی در جوامع شناخته می‌شوند، توسعه روستایی همچنان به عنوان یکی از مهمترین مقوله‌های توسعه‌ای در بسیاری از کشورهای در حال توسعه باقی مانده و از سوی سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل و بانک جهانی مورد تأکید قرار گرفته است و سبب شده تا غالب این کشورها به بازنگری راهبردها و ساز و کارهای توسعه روستایی خود مبادرت کنند (گریفین^۱؛ ۱۹۷۹ و شفارد^۲، ۱۹۹۸). در کشور ما نیز پرداختن به روستا و توسعه آن، همانند دیگر کشورهای در حال توسعه، از چند دهه قبل از انقلاب به عنوان یک ضرورت مطرح بوده و بخش عمده‌ای از سیاست‌های توسعه‌ای کشور را تشکیل داده است. قبل از انقلاب و در چارچوب برنامه نوسازی کشور و بعد از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی در ایران، مفهوم توسعه به عنوان بخش مهمی از راهبرد دولت برای تغییر و دگرگونی اساسی روندهای گذشته، اهمیت خود را حفظ نموده است (بخشی، ۱۳۹۹). شناخت دقیق مسائل مربوط به روستاهای ایران از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است، زیرا ریشه تمامی مشکلات و مسائل عقب ماندگی مثل فقر گسترده، نابرابری در حال رشد، رشد سریع جمعیت و بیکاری فزاینده، در مناطق روستایی قرار دارد. یکی از اهداف کلان توسعه در اغلب کشورها و از جمله کشور ما، کاهش بیکاری و توسعه فعالیت‌های شغلی است. توسعه و عمران روستایی در چند دهه اخیر همواره یکی از دغدغه‌های اصلی توسعه در ایران و اکثر کشورهای در حال توسعه بوده است؛ در همین راستا، طی دهه‌های گذشته تلاش‌های زیادی در کشورهای در حال توسعه برای توسعه مناطق روستایی و بهبود وضعیت روستاییان از طریق اتخاذ و اجرای استراتژی‌های مختلف انجام شده است؛ با این حال، این تلاش‌ها چندان در از بین بردن شرایط نابسامان روستاییان، خصوصاً فقرای روستایی موفق نبوده است (لی و چوداری^۳، ۱۹۸۳؛ فرگوسن^۴، ۱۹۹۰) مردم محلی مهم‌ترین منبع هر فعالیتی محسوب می‌شوند؛ یعنی آبادانی و پیشرفت با بهتر شدن کیفیت زندگی مردم ارتباط مستقیم دارد و نه تنها مردم از آن بهره می‌برند، بلکه خود مردم ارزشمندترین مشارکت‌کننده آن

1. Griffin, 1979
2. Shephred, 1998
3. Lea and Chaudhri, 1983
4. Ferguson, 1990

نیز هستند (بخشی، ۱۳۹۹). عدم توجه به فضاهای روستایی، توان و امکانات تولیدی نواحی روستایی و نیروی انسانی پرتوان روستا از مشکلات اساسی در دستیابی به توسعه روستایی است (آسایش، ۱۳۷۷). روستاها به واسطه اهمیت‌ها و ظرفیت‌ها و مأموریت‌های خاص خود تا هم اکنون توانسته‌اند دوام و بقای خود را حفظ کنند. شاید مهم‌ترین علل بقای روستاها، اول تأمین مواد خوراکی، دوم پاسداشت آن‌ها از فرهنگ و هویت انسان‌ها و جوامع مختلف بوده است. در سیاست‌گذاری توسعه مناطق داخلی یک کشور، رویکردهای مشارکتی و از پایین به بالا اهمیت روزافزونی پیدا کرده‌اند. این فرضیه ثابت شده که وقتی برنامه‌های یک کشور به صورت عقلایی و از بالا به پایین تدوین شوند، شکست می‌خورند، زیرا در چنین برنامه‌هایی نظرات مردم و به‌ویژه ذی‌مدخلان محلی نادیده انگاشته شده و به عبارتی، برنامه‌ریزی با مردم و برای مردم نبوده است (پیک^۱ و همکاران، ۲۰۱۶)؛ بر همین اساس، در کشور ایران برنامه‌های مختلفی با نگاه توسعه‌ای تدوین شده است، اما عمده برنامه‌ها با رویکرد نقطه‌ای بوده و کمتر از بعد شبکه‌ای و نگاه منطقه‌ای مورد توجه قرار گرفته است. یکی از راهبردهای تحقق توسعه یافتگی، ارزیابی اقدامات انجام شده در نواحی روستایی هدف می‌باشد و این امر می‌تواند به پایداری اقدامات و رفع نواقص احتمالی کمک شایانی نماید، موفقیت هر پروژه در ارزیابی مستمر و همه‌جانبه است. به بیان دیگر بازنگری عملکرد گذشته و راه پیموده شده برای ترسیم مسیر آینده ضرورتی انکارناپذیر است. از سوی دیگر، هر سازمانی که مشتریانش مردمند، نیازمند ارزیابی برنامه‌ها و اقدامات خویش است. نتایج ارزیابی‌ها، مدیران سازمان را در تنظیم سیاست‌های بهتر و اصلاح روش‌ها و برنامه‌ها موجود یاری می‌رساند و می‌تواند منجر به بهبود کارایی و اثربخشی فعالیت‌های سازمان شود (فیروزآبادی و جاجرمی، ۱۳۹۱) سازمان‌ها و نهادهای اعم از سازمان‌های مردم‌نهاد و سازمان‌های دولتی هر کدام متناسب با وظایف خود در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی نوعی مدیریت را بر عهده دارند که در محیط روستا به روند تصویرگیری بهتر مدیریت منابع و محیط روستایی کمک می‌کند (سو و همکاران^۲، ۲۰۱۹)؛ اعظمی و شانازی، ۲۰۲۰). در سال‌های اخیر، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در طرحی با عنوان «طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی» تلاش دارد تا بر تکیه بر رویکرد انتظام فضایی و توجه به شبکه‌های روستا شهری به ارتقا و بهبود روستایان کمک نماید.

1 Pike et al, 2016

2 Su et al, 2019

راهبرد شبکه منطقه‌ای یکی از راهبردهای انتظام بخشی به فضا در چارچوب توسعه یکپارچگی روستایی شهری است. این راهبرد اعتقاد دارد که پیوندهای روستایی شهری در یک حوزه فضایی مشخص، سبب بهره‌مند شدن این سکونتگاه‌ها از توان‌های اقتصادی و اجتماعی یکدیگر می‌شود؛ با این نگاه، روابط میان مراکز سکونتی به صورت افقی، مکمل و دوطرفه است. یکی از مناطق هدف این طرح روستاهای شهرستان بجستان استان خراسان رضوی است. مناطق روستایی شهرستان بجستان، با وجود برخورداری از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی فراوان و در اختیار داشتن زمین‌های زراعی مطلوب، می‌تواند نقش بسزایی در توسعه یافتگی روستایی استان خراسان رضوی ایفا نکند، اما به دلیل نگاه نقطه‌ای به مقوله توسعه روستایی و عدم انسجام طرح‌های انجام‌شده، نتوانسته به توسعه مطلوب برسد. این طرح در قالب شبکه‌های محلی و ناحیه‌ای با تأکید بر روابط و پیوندهای شهری-روستایی تدوین شده است. رویکرد آمایشی در برنامه‌ریزی روستایی، در تلاش است ضمن توجه به دگرگونی‌های اخیر در محیط‌های روستایی و همچنین تحولات جاری در روابط و پیوندهای روستایی-شهری، چارچوبی نوین برای عرصه‌های مطالعاتی و نیز اجرایی در سطح سکونتگاه‌های روستایی کشور فراهم سازد. با توجه به جایگاه توسعه روستایی و تحقق عدالت فضایی و برخورداری از خدمات مطلوب، این پژوهش به دنبال بررسی پیامدهای اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی شهرستان بجستان می‌باشد و بدنبال پاسخگویی این سؤال است که آیا این طرح باعث محرومیت‌زدایی در مناطق هدف شده است؟ و نکته دیگر اینکه خروجی طرح در کدام حوزه توانسته بیشتر موفق باشد، تدوین شده است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

سکونتگاه‌های روستایی نمود عینی و فضایی روابط نیروها و روندهای طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. بنابراین شکل‌گیری و تحول آنها متأثر از روابط و مناسبات میان ساخت‌های جغرافیایی است (منشی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹). رویکرد شبکه منطقه‌ای در چارچوب برنامه‌ریزی فضایی یکی از راهبردهای انتظام فضایی در راستای توسعه یکپارچه روستایی است که قاعدتاً بر این باور استوار است که حضور شهرها و روستاها در یک واحد توسعه منطقه‌ای، با تکیه بر پیوندهای روستایی شهری، می‌تواند از یک سواز تنوع فعالیت‌های (اجتماعی-اقتصادی) و توانمندی‌های مکمل موجود بین مراکز متنوع سکونتگاهی و از دیگر سو، از این فعالیت‌ها بین هر مرکز سکونتگاهی و حوزه نفوذ

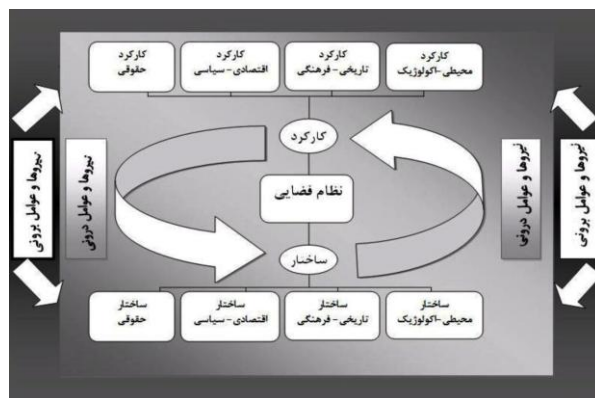
بلافاصل آن بهره‌مند گردد. در این چارچوب، روابط بین مراکز سکونتگاهی بیشتر افقی، مکمل و دوسویه خواهد بود (داگلاس^۱، ۲۰۰۶؛ داگلاس^۲، ۲۰۱۳؛ سعیدی، ۱۳۸۲؛ ۱۳۹۰)؛ بدین ترتیب، منظومه‌ای متشکل از گروهی از سکونتگاه‌های متنوع عمدتاً روستایی است که عرصه فضایی نسبتاً همگنی را مطرح می‌سازند. این عرصه فضایی که رسماً تعدادی از مجموعه‌ها و حوزه‌های عمرانی را در بر می‌گیرد (سعیدی، ۱۳۸۲)، وسیعترین قلمرو در سطوح فضایی خدمات روستایی به شمار می‌رود و مرکزیتی معین (معمولاً شهری کوچک یا میانی) دارد. از سوی دیگر مکان، بخشی از فضا و دارای بار ارزشی‌معنایی بوده است (افشارنادری، ۱۳۸۷) که به لحاظ مفهومی یا مادی دارای محدوده‌ای مشخص باشد و (معمولاً) نتیجه رابطه متقابل و عکس‌العمل بین سه عامل رفتار انسانی، مفاهیم و مشخصات فیزیکی مربوط به آن است (پرتوی، ۱۳۹۴) و شناخت بهتر مکان، زمانی ارزش بیشتری می‌یابد که علاوه بر بررسی عناصر و ویژگی‌های کالبدی محیط، معانی و مفاهیم برجسته از آن و ادراک کششگران نیز مورد واکاوی قرار گیرد (رضویان و همکاران، ۱۳۹۳). نگرش به یک مکان بازتاب خصیصه‌های مکان نظیر آب و هوا، اقلیم، شرایط جغرافیایی، ساختار اجتماعی و نظام معیشتی آن بوده که بر کیفیت زندگی مردم روستایی تأثیرگذار است (چیگبو^۳، ۲۰۱۳). در واقع به دنبال ادراک و قضاوت نسبت به محیط خاص، احساسی در فرد به وجود می‌آید که حس مکان نامیده شده و عامل مهمی در هماهنگی فرد و محیط است و باعث بهره‌برداری بهتر از محیط، رضایت استفاده‌کنندگان و در نهایت احساس تعلق آنها با محیط و تداوم حضور در آن میشود (شریف‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵). تعلق به مکان، به عنوان پیوند بین افراد و مکان‌های معنادار آنها، در سال‌های اخیر توجه علوم مختلف از جمله برنامه‌ریزی را به خود جلب کرده است (براون و پارکینز^۴، ۱۹۹۲؛ گیولیانی^۵، ۲۰۰۳) معنایپذیری مکان‌ها و سازماندهی آنها در ساختارهای ذهنی و شکل‌گیری احساس تعلق به مکان برای اکثر سکونتگاه‌ها سودمند خواهد بود، زیرا می‌تواند همبستگی و مشارکت در آینده (برانفربرنر^۶، ۱۹۸۶؛ جسور^۷، ۱۹۹۳؛ مانزو و پرکینز^۸، ۲۰۰۶)

1. Douglass, 2006
2. Douglass, 2013
3. Chigbu, 2013
4. Brown & Perkins, 1992
5. Giuliani, 2003
6. Bronfenbrenner, 1986
7. Jessor, 1993
8. Manzo & Perkins, 2006

فعالیت‌های مدنی در قالب رفتارهای پایدار (پل^۱، ۲۰۰۲؛ اوزل و همکاران^۲، ۲۰۰۲)، نگرانی زیست‌محیطی و رفتارهای اکولوژیکی نظیر حفاظت از منابع طبیعی و مراقبت از مکان‌های عمومی (ورکین و ریس^۳، ۲۰۰۱) را پیش‌بینی کند. همچنین ارتباط همبسته قوی و دقیق با احساس و ادراک امنیت از طریق کاهش در میزان جرایم و نیز ادراکات ذهنی ساکنان، همچون ترس اندک از وقوع جرایم و امثال آن دارد (اسکوگان^۴، ۱۹۹۰؛ لاگرانگ و همکاران^۵، ۱۹۹۲؛ راودان بوش^۶، ۲۰۰۳؛ دالاگو و همکاران^۷، ۲۰۰۹)، یکی از راهبردهای طرح‌های توسعه‌ای شناخت مبانی نظری مرتبط است در این خصوص مفهوم کیفیت محیطی به عنوان یک الزام، واژه‌ای است که در تمامی رشته‌های هنری، علمی و صنعتی به شکل شهودی (درون‌ذهنی) درک و به صورت مستمر در چارچوب گفتمان حوزه‌های مزبور به کار برده می‌شود (گلکار، ۱۳۷۹). کمیسیون طراحی و لیز چنین بیان می‌کند که کیفیت نباید تنها به عنوان سیمای ظاهری و نمای بیرونی ساختمان‌ها در نظر گرفته شود؛ کیفیت باید شامل تناسب اهداف، فعالیت‌های محیطی، پایداری اقتصادی و اجتماعی، پاسخگویی به نیازهای کاربران و اهداف و آرمان‌های اجتماعات ملی و محلی باشد (راجرز و کوان، ۲۰۰۵)^۸ در ارتباط با کیفیت محیط صاحب نظران ادعا می‌کنند تعریف مشخصی از این مفاهیم چندبعدی وجود ندارد (وان کمپ و همکاران، ۲۰۰۳)^۹ کیفیت محیط برآیندی از اجزای سازنده (طبیعت، فضای باز، زیرساخت‌ها، محیط انسان ساخت، تسهیلات محیط کالبدی و منابع طبیعی) با مشخصه و کیفیت‌های منحصر به فرد، دال بر ادراک کلی از یک مکان است (اورنگ، ۱۳۸۶). از آنجا که خصلت بنیادین همه نظام‌ها، از جمله نظام فضایی، پیوستگی درونی اجزای مختلف آنها است، بین ساختارهای مختلف و کارکردهای گوناگون هر نظام، نوعی هم‌پیوندی و هم‌نوایی برقرار است (یا بایستی باشد). اجزای تشکیل دهنده منظومه‌های روستایی، یعنی واحدهای روستایی و شهری، در چارچوب شبکه فضایی، از این قاعده مستثنی نیست. در واقع، همین هم‌نوایی است که نوعی پویای درونی در سرتاسر نظام سکونتگاهی در سطح مورد نظر برقرار می‌سازد که تا کوچکترین

1. Pol, 2002
2. Uzzell, et al, 2002
3. Vorkinn & Riese, 2001
4. Skogan, 1990
5. LaGrange, et al, 1992
6. Raudenbush, 2003
7. Dallago, et al, 2009
8. Rogers & Cowan, 2005
9. Van Kamp et al, 2003

اجزای آن، همچون شبکه‌ای از اتصالات، به یکدیگر مرتبط می‌گردند. بدین ترتیب، هر جزء ساختاری، جزء کارکردی خود و روابط حاکم بر آن را امکانپذیر یا پدیدار می‌سازد. برای نمونه، تغییر در شیب زمین و یا پوشش گیاهی در ساختار محیطی اکولوژیک، کارکردهایی را بر مجموعه کارکردهای محیطی اکولوژیک تحمیل می‌کند؛ مثلاً از بین رفتن پوشش گیاهی (تغییر در ساختار)، فرسایش (کارکرد) را تسهیل می‌کند. حال اگر از بین رفتن این پوشش با تغییر در شیب همراه گردد (تغییر بیشتر در ساختار محیطی)، مسلماً (کارکرد) شسته‌شدگی و از بین رفتن خاک را تشدید خواهد کرد. باز از آنجا که دگرگونی یک جزء ساختاری بر سایر اجزای ساختاری هم اثر خواهد گذارد (انتقال ساختاری تغییرات)، دیگر کارکردها نیز تحت تأثیر قرار گرفته، مثلاً امکان بهره‌برداری اقتصادی از خاک و پوشش گیاهی و یا کشت و زرع را منتفی خواهد ساخت؛ به همین ترتیب، برای حفاظت از خاک و پوشش گیاهی و حفاظت از ساختارهای محیطی اکولوژیک، اصلاح ساختارهای حقوقی و وضع قوانین و مقررات مرتبط ضروری خواهد بود، هرچند اصلاح ساختار حقوقی به نوبه خود، مستلزم اصلاح ساختار فرهنگی و تغییر در رفتارهای فردی و جمعی مطرح خواهد شد.

شکل ۱ پیوستگی تعاملی ساختار و کارکرد نظام فضایی (منبع: سعیدی، ۱۳۹۰)

پیوستگی تعاملی ساختار و کارکرد نظام فضایی

طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی طرحی است که به منظور توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی از طریق انتظام فضایی منظومه‌های روستایی، در قالب شبکه‌های محلی و ناحیه‌ای با تأکید بر روابط و پیوندهای شهری-روستایی تدوین می‌شود. محدوده جغرافیایی

منظومه، قلمرو تقسیمات سیاسی یک یا چند بخش است. هدف اصلی این طرح مبتنی بر اصول برنامه‌ریزی فضایی توسعه پایدار تعریف شده است. در همین راستا مروری گذرا بر ادبیات موجود در ارتباط با پیامدهای طرح‌های توسعه‌ای که هر کدام به رویکرد خاصی از طرح‌ها اشاره دارند، نشان دهنده همین رویکرد است. بر همین اساس پژوهش‌پور و علی‌دادی (۱۳۹۸) بر یکپارچگی، حکمروایی محلی، عدالت فضایی، انسجام اجتماعی، اقتصاد درونزای محلی و تعادل اکولوژیک به عنوان اصول برنامه‌ریزی توسعه یکپارچه محلی تأکید می‌کنند و توسعه را فرایندی تلقی می‌کنند که در طی آن «حق انتخاب انسان‌ها را افزایش می‌دهد و فرصت‌های برابر، کارآیی بیشتر، عدالت فراگیر و محیطی پایدار به وجود می‌آورد. توسعه محلی و منطقه‌ای، این اصول را با تشریک مساعی مردمانی که در محدوده‌ای فضایی احساس همبستگی و تعلق خاطر می‌کنند، پی‌گیری می‌کند» (داداش‌پور و علی‌دادی، ۱۳۹۸). سعیدی (۱۳۹۹) نیز بر این باور است که توسعه پایدار روستایی جنبه‌های گوناگونی را شامل است، اما زمینه‌سازی‌های ساختاری در چهار جنبه عام می‌تواند به کارکرد مناسب این فرایند بیانجامد. این جنبه‌ها عبارتند از: محیطی اکولوژیک، اجتماعی فرهنگی، اقتصادی سیاسی و کالبدی فضایی. یکپارچگی فضایی در قالب رویکرد نظام‌وار، سکونتگاه‌های روستایی را در مقیاس‌های گوناگون نقطه‌ای، محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای و ملی، و البته همه جا به عنوان نظام‌های باز، مورد توجه قرار می‌دهد. بدینسان، هر سکونتگاه روستایی نه تنها به لحاظ کنش و واکنش‌های بین اجزا و نیروهای مختلف درونی خود، بلکه از نظر تعامل با دیگر نظام‌های سکونتگاهی نیز پیوسته در روندی پویا قرار دارد. در این بین، آنچه که اهمیتی تعیین‌کننده دارد، امکانات و قابلیت‌های محیط نظام است که به صورت امکان برپایی رابطه تعاملی با سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و تخصیص اعتبارات و مانند آن تجلی می‌یابد. از سوی دیگر، با عنایت به رویکردهای نوین در جغرافیای کاربردی و توجه به نقش جوامع در ایجاد فضاهای گوناگون، بسیاری از اهداف برنامه‌ریزی فضایی و ابعاد پایداری در پیوندی تنگاتنگ مورد توجه قرار دارند. سعیدی (۱۳۹۲) اعتقاد دارد که هر گونه پایداری در روند توسعه روستایی، مستلزم نگرشی یکپارچه در قالب شاخص فضایی است و این مهم میسر نخواهد شد مگر با رویکردی مبتنی بر شبکه‌های منطقه‌ای در قالب پویای ساختاری کارکردی. چارچوب مفهومی فوق بر اساس همین نگاه شبکه‌ای و ارتباط میان مؤلفه‌ها شکل گرفته است و تلاش شده است در طراحی گویه‌ها بر همین مسیر حرکت کنیم. فراهانی و حاجی‌حسینی (۱۳۹۲) در ارزیابی ظرفیت‌های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستاییان بر این باور هستند که برای توسعه کارآفرینی حتما

افزایش ظرفیت در چهار بعد فردی، اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی ضروری است. از سوی دیگر دیانی (۱۴۰۱) که به بررسی بافت فرسوده روستایی می‌پردازد، شش مؤلفه‌ای که برای تحقیق خود در نظر می‌گیرد ظرفیت تحمل و کاهش ریسک در مسکن (مقاوم‌سازی مسکن)، دسترسی و تنوع خدمات (که در پژوهش حاضر از آن به عنوان برخورداری از زیرساخت و خدمات نام برده شده است)، نفوذپذیری (وجود گذرگاه‌های تنگ و باریک)، امنیت و مقیاس انسانی، و بهداشت محیط است. وی نشان داده است چه اندازه به کارگیری رویکرد همه‌جانبه، متوازن و یکپارچه برای ارتقای کیفیت محیطی بافت فرسوده ضروری است. اکبریور (۱۴۰۰) از زاویه دیگری به موضوع می‌نگرد. او باور دارد که نهادگرایی به مفهوم نقش نهادهای اجتماعی، فرهنگی، محلی، سیاسی و اقتصادی در روستاها از جمله الگوهای مهم برای ارزیابی توسعه است. ایشان در پژوهش خود مؤلفه‌هایی نظیر روحیه همکاری و مسئولیت‌پذیری، عضویت در ارگان‌ها (دولتی، خصوصی و انجمن‌های مردم نهاد)، میزان رضایت‌مندی از عملکرد ارگان‌ها و نهادها، شناخت و آگاهی از نهادها، اعتماد مردمی، همبستگی اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، پتانسیل‌های محیطی و انسانی، میزان تشویق‌ها و ظرفیت نهادی را در نظر می‌گیرد. کرشاهی و صیدایی (۱۴۰۰) در پژوهشی برای شناخت وضعیت پایداری اقتصادی-اجتماعی از طریق شناسایی شاخص‌های متناسب و بررسی آن، دو بعد پایداری اجتماعی و پایداری اقتصادی را در نظر گرفتند. برای پایداری اجتماعی دو مؤلفه سرمایه اجتماعی، رفاه اجتماعی و برای پایداری اقتصادی، سه مؤلفه عدالت اقتصادی، ثبات اقتصادی و رفاه اقتصادی را لحاظ کردند. برای هر یک از این پنج مؤلفه، شاخص‌هایی تعریف کردند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که مؤلفه‌های اجتماعی دارای بیشترین میزان تأثیر و مؤلفه‌های اقتصادی دارای کمترین تأثیر در پایداری روستاهای منطقه مورد مطالعه را داشته است. دانش مهر و شعبانی (۱۴۰۱) در پژوهشی در خصوص مشارکت اجتماعی مردم در پروژه‌های بنیاد برکت در سروآباد کردستان نشان دادند که بین متغیرهای عدالت اجتماعی، اعتماد نهادی، رضایتمندی مردم از طرح‌های عمرانی، تعلق اجتماعی، پایگاه اجتماعی-اقتصادی و میزان آگاهی مردم از پروژه‌های بنیاد برکت با میزان مشارکت اجتماعی مردم رابطه معنادار و مثبت وجود دارد. این پژوهش از آن جهت اهمیت دارد که نشان می‌دهد که مشارکت اجتماع محلی در شکست یا موفقیت طرح‌های توسعه روستایی اثربخش است. جلالیان و همکاران (۱۳۹۶) با انجام پژوهشی در خصوص اثربخشی تشکیل‌های محلی بر توسعه کالبدی-فضایی نواحی روستایی کوهستانی-جنگلی شهرستان بابل نشان دادند که انجمن‌های محلی بر بعد محیطی توسعه روستایی اثرگذار بوده و این آثار

در مقوله سرمایه فیزیکی و سرمایه طبیعی دسته‌بندی گردید. اکبرپور (۱۴۰۰) در مقاله خود در خصوص نهادگرایی باور دارد که پایداری روستاها با در نظر گرفتن نظام فضایی سکونت‌گاه‌های انسانی، به عملکرد درست نهادها و مشارکت مردم بستگی دارد. حیدری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان خوشه‌بندی ظرفیت و پتانسیل توسعه روستاهای شهرستان ملکشاهی بر اساس شاخص‌های اجتماعی اقتصادی نشان داد که روستاهای شهرستان ملکشاهی در شاخص‌های اجتماعی مانند انسجام، مشارکت، اعتماد و مهارت و آموزش وضعیت به مراتب بهتری در مقایسه با شاخص‌های اقتصادی مانند اشتغال، دسترسی به اعتبارات، درآمد و ساختارهای نهادی دارند. نتایج تحقیق رکن‌الدین افتخاری و آقایی هیر (۱۳۸۶) نشان داد که از پنج عامل وضعیت طبیعی، فاصله تا مرکز بخش، جمعیت، اشتغال و باسوادی، عامل وضعیت طبیعی و جمعیت روستاها بیشترین همبستگی را با پایداری توسعه روستایی در منطقه هیر اردبیل دارد. غفاری و صالحی (۱۳۹۲) در مطالعه شاخص‌های اجتماعی اقتصادی و تعیین میزان توسعه‌یافتگی نقاط روستایی چهارمحال و بختیاری به این نتیجه رسیدند که این روستاها با وجود داشتن شرایط محیطی تقریباً همگن، با توجه به جایگاه و عملکرد متفاوت مکانی فضایی از لحاظ میزان برخورداری و سطح توسعه‌یافتگی نیز تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای دارند و از سویی سطح برخورداری دهستان‌ها در هر یک از ابعاد اجتماعی-اقتصادی با یکدیگر برابر نیست. کاسا و اشتو (۲۰۱۴) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که سازمان‌های دولتی و سهامداران باید برای برطرف کردن نیازهای جامعه و ورودا تلاش کنند تا بتوانند معیشت پایدار و توسعه روستایی ایجاد کنند. کیانی و صادقی (۱۳۹۹) با بررسی اثرات طرح ترسیب کربن بر امنیت پایدار سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه (مناطق مرزی شهرستان سریشه) نشان دادند که این طرح تنها باعث بهبود امنیت زیست محیطی شده و برابری اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تاثیر مثبتی نداشته است. نتایج پژوهش زهرا شیرزور علی‌آبادی (۱۳۹۹) تحت عنوان اولویت‌بندی فعالیت‌های اقتصادی فضا در راستای توسعه پایدار روستایی روستاهای شهرستان قوچان نشان داد با استفاده از روش تحلیل سلسه مراتبی پایداری درآمدی بیشترین وزن و پایداری محیط زیست و اجتماعی در رتبه‌های بعدی قرار میگیرند اهمیت نقش نهادها باعث شد که محققان مطالعه حاضر پرسشنامه‌ای را به نهادهای دولتی اختصاص دهند و تا آثار نقش‌پذیری آنان در اجرای این طرح و میزان اثربخشی هماهنگی و همکاری بین بخشی مورد بررسی قرار گیرد. به طور کلی بررسی بنیان نظری در خصوص اقدامات صورت گرفته توسعه روستایی، مؤید این موضوع است که عمده اقدامات با رویکرد نقطه‌ای بوده است و مقوله پایداری کمتر مورد توجه قرار گرفته است که

این امر خود باعث شده اقدامات انجام‌شده چندان قابل مشاهده نباشد؛ از سوی دیگر رویکردهای اتخاذشده، عمدتاً با هدف رفع نیازهای اقتصادی است. این در حالی است که لازمه موفقیت در طرح‌های روستایی جلب رضایت ذینفعان و پیوند بخش‌های مختلف است که طرح توسعه پایدار منظومه‌های روستایی با این رویکرد صورت می‌پذیرد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف در زمره مطالعات کاربردی و از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی و به روش پیمایشی - میدانی صورت گرفته است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۱۲۵ خانوار از روستایان ذینفع منتخب به صورت طبقه‌ای از ۹ روستا در طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی است.

جدول ۱ اسامی روستاهای هدف انجام پژوهش و تعداد خانوار نمونه‌گیری شده

ردیف	روستا	تعداد کل خانوار	حجم نمونه
۱	زین آباد	۲۸۶	۳
۲	خارفیروزی	۴۱	۱
۳	ماراندیز	۸۷۲	۳
۴	حسین آباد	۲۱	۲
۵	سردق	۴۹۸	۳
۶	جزین	۶۵۰	۳
۷	فخرآباد	۸۳۶	۱
۸	نوق	۲۴۳	۲
۹	رضاییه	۲۸	۲

ابزار پژوهش، پرسشنامه خود ساخته محقق مبتنی بر مبانی نظری و مرور مطالعات صورت گرفته توسط سایر محققان تدوین شده است، روایی محتوایی پرسشنامه با استفاده از قضاوت افراد خبره، مشاوران علمی و کارشناسان و متخصصانی که به این طرح اشراف داشته‌اند، تأیید شد. برای تعیین پایایی (قابلیت اعتماد) پرسشنامه نهایی نیز از آزمون آلفای کرنباخ استفاده شد که نتایج حاصل در جدول ۲ حاکی از مطلوبیت سؤالات تدوین شده است. طراحی پرسش‌نامه بنا به ضرورت و هدف پژوهش در طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم: ۱، خیلی زیاد: ۵) انجام شده است.

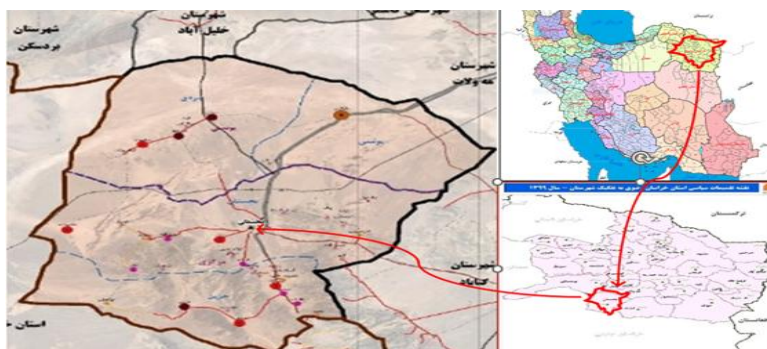
جدول شماره ۲ ساختار پرسشنامه تدوین شده

ردیف	مؤلفه‌ها	تعداد سؤالات	اعتبار (آلفای کربناخ)
۱	اقتصادی (اشتغال و درآمد)	۸ سؤال	۰,۶۹
۲	مسکن	۶ سؤال	۰,۶۲
۳	برخورداری از خدمات	۸ سؤال	۰,۷۲
۴	مشارکت	۷ سؤال	۰,۷۱
۵	تعلق مکانی	۱۲ سؤال	۰,۷۴
۶	کیفیت محیط	۸ سؤال	۰,۶۸
۷	فعالیت‌های شبکه‌ای	۷ سؤال	۰,۶۶
۸	مجموع	۵۶ سؤال	۰,۷۱

به منظور تحلیل یافته‌های حاصل از پرسشنامه متناسب با مؤلفه‌های تدوین شده، از آزمون‌های معنی‌داری و رتبه‌بندی مؤلفه‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS26 استفاده شد.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان بجستان در فاصله ۲۷۸ کیلومتری جنوب غربی مشهد در استان خراسان رضوی با مساحتی بالغ بر ۳۷۰۰ کیلومتر مربع از نظر موقعیت در طول جغرافیایی ۴۳ درجه و ۳۱ دقیقه در ارتفاع ۱۲۵۰ متری از سطح دریا واقع گردیده است. این شهرستان از شمال به خلیل آباد و از جنوب به فردوس، از شرق به گناباد و از غرب به بشرویه منتهی می‌شود. بلندترین نقطه آن در محدوده روستای آهنک (ارتفاعات سیاه کوه) بالغ بر ۲۴۴۰ متر و پست‌ترین نقطه در اطراف مرندیز و سردق به ارتفاع ۸۳۶ متر از سطح دریا می‌باشد. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری بجستان دارای دو بخش مرکزی و یونسی و ۴ دهستان است.

شکل ۱ موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه (ماخذ: نگارندگان، ۱۴۰۲)

یافته‌های پژوهش

به‌منظور بررسی اثرات اجرای پروژه‌های اقتصادی و کالبدی، شش مؤلفه اشتغال و درآمد، مسکن، بر خورداری، مشارکت، تعلق مکانی و کیفیت محیط تعریف و تجزیه و تحلیل آن به تفکیک هر مؤلفه در گزارش آمده‌است. برای ارزیابی میزان موفقیت در هر حوزه، در گام اول توزیع فراوانی و میانگین امتیازات مشخص شد و در مرحله دوم بمنظور مقایسه میان مؤلفه‌ها از آزمون فریدمناسفاده شده است. نتایج بدست آمده (جدول شماره ۳) در رابطه با وضعیت اشتغال و درآمد بعد از اجرای طرح منظومه نشان داد، اجرای طرح باعث افزایش فرصت‌ها و تنوع شغلی شده و همچنین باعث افزایش سطح تولید محصولات و این عوامل باعث افزایش درآمد شده است.

جدول شماره ۳ توزیع فراوانی وضعیت اشتغال و درآمد اجرای طرح

ردیف	گویه‌ها	فراوانی	حداقل	حداکثر	میانگین
۱	درآمد من از شغل افزایش یافته‌است.	۲۰	۲,۰۰	۵,۰۰	۳,۵۵۰۰
۲	امکان فعالیت در شغل مناسب در روستا برای من ایجاد شده است.	۲۰	۳,۰۰	۵,۰۰	۳,۸۰۰۰
۳	فرصت‌های شغلی جدیدی در روستا ایجاد شده است.	۲۰	۲,۰۰	۵,۰۰	۳,۴۵۰۰
۴	تنوع شغلی در روستا افزایش یافته‌است.	۲۰	۲,۰۰	۵,۰۰	۳,۶۰۰۰
۵	میزان تولید محصولات در روستا افزایش یافته‌است.	۲۰	۲,۰۰	۵,۰۰	۳,۴۰۰۰
۶	میزان سرمایه‌گذاری افراد خارج از روستا در فعالیت‌های اقتصادی مختلف روستا (کشاورزی، صنعت، گردشگری و...) افزایش یافته‌است	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۳,۲۰۰۰
۷	دوره‌های آموزشی برگزار شده در سطح روستا باعث بهبود کسب و کار شده است.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۲,۹۵۰۰
۸	فرآیند اخذ مجوزهای کسب و کار روستا باعث بهبودی کسب و کار شده است.	۲۰	۱,۰۰	۵,۰۰	۳,۳۰۰۰

نتایج بدست آمده در رابطه با وضعیت مسکن بعد از اجرای طرح منظومه در شهرستان بجزستان نشان داد بر مبنای پاسخ‌های ارائه شده مندرج در جدول شماره ۴، اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی در حوزه مسکن نتوانسته رضایتمندی جامعه محلی را به خود جلب نماید.

جدول شماره ۴ توزیع فراوانی وضعیت مسکن اجرای طرح

ردیف	گویه‌ها	فراوانی	حداقل	حداکثر	میانگین
۱	اطمینان خاطر من از زندگی در خانه‌ام افزایش یافته‌است.	۲۰	۱۰	۱۰	۱,۰۰۰۰
۲	استحکام منازل مسکونی افزایش پیدا کرده‌است.	۲۰	۱۰	۱۰	۱,۰۰۰۰
۳	میزان توجه به معماری بومی در ساخت مسکن روستایی افزایش یافته‌است.	۲۰	۱۰	۱۰	۱,۰۰۰۰
۴	تمایل دارم که سیستم گرمایش و سرمایش منزل یا همان تأسیسات زیربنایی خود را ارتقاء دهم.	۲۰	۱۰	۱۰	۱,۰۰۰۰
۵	دسترسی به تسهیلات مسکن امکانپذیرتر شده است.	۲۰	۱۰	۱۰	۱,۰۰۰۰
۶	ماندگاری در روستا افزایش پیدا کرده‌است.	۲۰	۱۰	۱۰	۱,۰۰۰۰

نتایج میزان برخورداری روستائیان از امکانات و خدمات زیربنایی نشان داد، اجرای طرح منظومه روستایی بجستان نتوانسته رضایتمندی جامعه محلی را در برخورداری از امکانات و خدمات زیربنایی فراهم آورد.

جدول شماره ۵ توزیع فراوانی وضعیت ی‌ر خورداری از امکانات و خدمات زیربنایی اجرای طرح

ردیف	گویه‌ها	فراوانی	حداقل	حداک: میانگین
۱	کیفیت راه دسترسی به شهر بهبود پیدا کرده است.	۲۰	۱,۰۰	۱,۰۰
۲	کیفیت راه دسترسی به شهر و روستاهای اطراف بهبود پیدا کرده است.	۲۰	۱,۰۰	۱,۰۰
۳	کیفیت معابر و میادین روستاها بهبود یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۱,۰۰
۴	کیفیت آب شرب روستاها بهبود یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۱,۰۰
۵	میزان قطع برق در روستا کاهش یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۱,۰۰
۶	میزان قطع و اختلال در شبکه تلفن همراه و اینترنت در روستا کاهش یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۱,۰۰
۷	دسترسی به گاز شهری بهبود یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۱,۰۰
۸	وضعیت مساجد، مدارس و کتابخانه روستا بهتر شده است.	۲۰	۱,۰۰	۱,۰۰

جدول شماره ۶ نشان دهنده نتایج تاثیر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بچستان بر بعد مشارکت و همبستگی است که بیانگر افزایش سطح مشارکتی بین جامعه ذینفعان در فصل کار و ایجاد هم‌افزایی بین مردم و مدیران روستایی شده است.

جدول شماره ۶ توزیع فراوانی وضعیت مشارکت و همبستگی اجرای طرح

ردیف	گویه‌ها	فراوانی	حداقل	حداکثر	میانگین
۱	هالی برای آبادانی روستا دلسوزی بیشتری می‌کنند.	۲۰	۲,۰۰	۵,۰۰	۳,۴۵۰۰
۲	ارتباط مردم روستا با اعضای شورای اسلامی و دهیار روستا بهتر شده است.	۲۰	۲,۰۰	۵,۰۰	۳,۶۵۰۰
۳	هنگام اجرای یک پروژه عمرانی، مردم روستا به خودیاری و ارائه کمک‌های مالی اقدام می‌کنند.	۲۰	۲,۰۰	۵,۰۰	۳,۵۰۰۰
۴	زنان روستا مانند مردان در امور مهم روستا هم فکری می‌نمایند.	۲۰	۲,۰۰	۵,۰۰	۳,۷۰۰۰
۵	میزان مشارکت نوجوانان و جوانان در امور عمومی روستا افزایش یافته است.	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۳,۵۰۰۰
۶	روحیه کار گروهی در میان مردم روستا بالاخص در فعالیت‌های زراعی و باغی ارتقاء پیدا کرده است.	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۳,۳۵۰۰
۷	میزان همیاری روستاییان در فصل کار افزایش یافته است.	۲۰	۲,۰۰	۵,۰۰	۳,۸۰۰۰

نتایج تاثیر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بجزستان بر بعد تعلق مکانی در جدول شماره ۷ بیانگر افزایش حس تعلق مکانی و پیوستگی به نواحی روستایی است.

جدول شماره ۷ توزیع فراوانی وضعیت تعلق مکانی و پیوستگی اجرای طرح

ردیف	گویه‌ها	فراوانی	حداقل	حداکثر	میانگین
۱	علاقه و دل‌بستگی من به زندگی در روستا افزایش یافته است.	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۳,۴۰۰۰
۲	امیدورا به بهبود شرایط زندگی و توسعه و آبادانی روستا هستیم.	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۳,۴۰۰۰

ردیف	گویه‌ها	فراوانی	حداقل	حداکثر	میانگین
۳	میزان آشنایی با پتانسیل‌ها و توانمندی‌های روستا افزایش یافته است.	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۲,۹۵۰۰
۴	ترجیح می‌دهم محل کارم در روستا باشد.	۲۰	۱,۰۰	۵,۰۰	۳,۳۵۰۰
۵	در صورت داشتن توان سرمایه گذاری، در روستا سرمایه گذاری خواهم نمود.	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۳,۰۵۰۰
۶	ترجیح می‌دهم به جای شهر، اوقات فراغت خود را در روستا بگذرانم.	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۳,۲۵۰۰
۷	این روستا را مناسب ترین مکان برای زندگی خود در این منطقه می‌دانم.	۲۰	۱,۰۰	۵,۰۰	۳,۵۰۰۰
۸	در صورت وجود شرایط کار و زندگی در شهر باز هم ترجیح می‌دهم در روستا زندگی کنم.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۲,۹۵۰۰
۹	میزان تمایل جوانان به زندگی و کار به واسطه اجرای طرح‌های کسب و کار در روستا افزایش یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۳,۰۵۰۰
۱۰	توجه و حساسیت مردم نسبت به حفظ منابع آب و خاک و تنوع زیستی افزایش یافته است.	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۳,۳۵۰۰
۱۱	اگر به روستا نروم ارتباطم با بسیاری از دوستانم قطع می‌شود.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۲,۹۰۰۰
۱۲	اگر به مکان‌های دیگر بروم دوستان و خانواده ناراحت می‌شوند.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۲,۶۵۰۰

در رابطه با تاثیر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بجزستان بر بعد کیفیت محیطی هم نتایج حاصل در جدول شماره ۸ آمده است که بیانگر رضایت مندی کمتر از حد مطلوب روستائیان شهرستان بجزستان از مقوله کیفیت محیطی می‌باشد.

جدول شماره ۸ توزیع فراوانی وضعیت کیفیت محیط اجرای طرح

ردیف	گویه‌ها	فراوانی	حداقل	حداکثر	میانگین
۱	وسعت پوشش گیاهی روستا و اطراف آن افزایش یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۲,۲۰۰۰
۲	چشم انداز طبیعی روستا بهبود پیدا کرده است.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۲,۴۰۰۰
۳	میزان خطر ناشی از وقوع سیلاب در روستا کاهش یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۲,۰۵۰۰
۴	وضعیت بهداشت محیط در روستا (دفع زباله، آلودگی-های ناشی از فعالیت‌های کارگاهی و مانند اینها) بهبود یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۲,۶۰۰۰
۵	میزان وقوع سیلاب و آلودگی‌های مرتبط در روستا و زمین‌های اطراف کاهش پیدا کرده است.	۲۰	۱,۰۰	۵,۰۰	۲,۵۰۰۰
۶	میزان آبدهی منابع آب سطحی و زیرزمینی روستا افزایش داشته است.	۲۰	۱,۰۰	۴,۰۰	۲,۳۰۰۰
۷	میزان تخریب آثار فرهنگی روستا (آثار تاریخی، مذهبی و...) در روستا کاهش یافته است.	۲۰	۱,۰۰	۵,۰۰	۲,۵۵۰۰
۸	حفظ خاک و جلوگیری از هدررفت خاک در روستا افزایش داشته است	۲۰	۱,۰۰	۵,۰۰	۲,۴۵۰۰

نتایج حاصل در رابطه با تاثیر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بجزستان بر بعد فعالیت‌های شبکه‌ای (بین روستایی - شهر و روستا) مطابق با جدول شماره ۹ بیانگر افزایش فعالیت‌های شبکه‌ی روستا شهری است.

جدول شماره ۹ توزیع فراوانی وضعیت فعالیت‌های شبکه‌ی روستایی شهری اجرای طرح

ردیف	گویه‌ها	فراوانی	حداقل	حداکثر	میانگین
۱	ارتباط سازنده و متقابل در روستاهای همجوار افزایش	۲۰	۲,۰۰	۴,۰۰	۲,۹۰۰۰

				یافته است.
۳,۲۵۰۰	۵,۰۰	۲,۰۰	۲۰	توانستیم شبکه‌ای از افراد با دانش و فعال در سطح روستاهای همجوار شکل دهیم.
۳,۰۵۰۰	۴,۰۰	۲,۰۰	۲۰	همکاری با سایر تشکل‌های محلی (بسیج، تعاونی و ...) بهبود یافته است.
۳,۴۰۰۰	۵,۰۰	۲,۰۰	۲۰	همکاری و تعاملات روستائیان با فعالان شهری بهبود یافته است.
۳,۲۰۰۰	۴,۰۰	۱,۰۰	۲۰	شناخت ظرفیت‌ها و مسائل روستاها توسط گروه فعالان روستایی بهبود یافته است.
۳,۴۰۰۰	۵,۰۰	۲,۰۰	۲۰	جلساتی برای برنامه‌ریزی روستایی با مشارکت شهری‌های انجام شد.
۳,۶۰۰۰	۵,۰۰	۲,۰۰	۲۰	تدوین نقشه فرصت‌های کسب و کار گامی برای پیوند روستائیان با دستگاه‌های اجرایی است.

در رابطه با ارزیابی اثرات اجرای پروژه‌های اقتصادی و کالبدی طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بجستان بر ابعاد شش گانه، بر مبنای آزمون مقایسه میان گروهی بین مؤلفه‌ها می‌توان چنین استدلال نمود که تمام مؤلفه‌های مورد بررسی قرار گرفته از معنی‌داری لازم برخوردار هستند ($\text{sig}=0$)، همچنین براساس میانگین بدست آمده مندرج در جدول شماره ۱۰، در بین مؤلفه‌های مورد بررسی، اجرای طرح آبادانی پیشرفت باعث افزایش اشتغال و درآمد، مشارکت و حس تعلق از خدمات شده است. همچنین نتایج آزمون کای اسکوتر (رتبه‌بندی مؤلفه‌های مرتبط با اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه بجستان) هم مؤید تأیید نتایج آزمون مقایسه میان گروهی و تأیید سطح معنی‌داری شده است و مؤلفه‌های فعالیت‌های شبکه‌ی بین روستایی و روستا - شهر و تعلق مکانی و

مشارکت روستائیان و اشتغال و درآمد به عنوان موفق‌ترین مؤلفه‌های اجرای طرح می‌باشد و در حوزه مسکن و برخورداری از خدمات تاکنون به موفقیت چندانی دست پیدا نکرده‌است.

جدول شماره ۱۰ میانگین ابعاد مرتبط با اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی شهرستان بجنستان بر مبنای آزمون فریدمن

ابعاد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین
اشتغال و درآمد	-۱۸,۹۶۵	۱۹	۰,۰۰۰	۳,۴۰۶۳
مسکن	-۱۳,۵۵۳	۱۹	۰,۰۰۰	۱,۰۰۰۰
برخورداری	-۲۱,۸۸۰	۱۹	۰,۰۰۰	۱,۰۰۰۰
مشارکت و همبستگی	-۱۳,۲۰۲	۱۹	۰,۰۰۰	۳,۵۶۴۳
تعلق مکان	-۱۲,۴۷۹	۱۹	۰,۰۰۰	۳,۱۵۰۰
کیفیت محیط	-۱۸,۹۶۵	۱۹	۰,۰۰۰	۲,۳۸۱۳
فعالیت‌های شبکه‌ای «بین روستایی - شهر و روستا»	-۱۳,۵۵۳	۱۹	۰,۰۰۰	۳,۲۵۷۱

جدول شماره ۱۱ رتبه‌بندی ابعاد اثرات اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی شهرستان بجنستان

رتبه	میانگین	ابعاد
۲	۵,۵۰	اشتغال و درآمد
۶	۱,۵۳	مسکن
۶	۱,۵۳	برخورداری
۱	۶,۲۸	مشارکت و همبستگی
۴	۴,۵۵	تعلق مکان
۵	۳,۳۰	کیفیت محیط
۳	۵,۳۳	فعالیت‌های شبکه‌ای «بین روستایی - شهر و روستا»

جدول شماره ۱۲ نتایج آزمون کای اسکوئر			
Chi-Square	سطح معناداری	درجه آزادی	ابعاد
۹۷,۵۱۴	۰,۰۰۰	۶	اجرای طرح منظومه

بحث و نتیجه‌گیری

توسعه در نواحی روستایی مستلزم توجه به ظرفیت‌های بالقوه موجود در آن منطقه و شناخت رویکردهای توسعه می‌باشد. یکی از مهمترین چالش‌های نواحی روستایی، بحث ایجاد اشتغال مولد و تحقق معیشت پایدار است، چگونگی ایجاد اشتغال از دغدغه‌های اصلی متولیان توسعه روستایی است. ایجاد فرصت‌های شغلی به دلیل نقش مسلم آن در کاهش فقر و نابرابری اهمیت خاصی دارد. از این رو افزایش رشد جمعیت و توزیع ناهمگون آن نگرانی‌های زیادی را همچون چگونگی ایجاد اشتغال به دنبال داشته است. بطوریکه این موضوع مهمترین دغدغه و ضروری‌ترین هدف برای مدیریت کشور بوده و بدین منظور طرح‌های کوتاه مدت نظیر «طرح ویژه اشتغال» طراحی شده است. این در حالی است که در برنامه ششم توسعه کشور نیز ایجاد اشتغال در مناطق کمتر توسعه یافته با انگیزه گسترش سرمایه‌گذاری در این مناطق مطرح شده است. با توجه به ضرورت توجه به نواحی روستایی و شناسایی نقاط قوت و ضعف در زمینه توانمندی روستائیان، طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی با رویکرد ایجاد عدالت فضایی و پیوند بین مناطق روستایی بجزستان آغاز گردید، لازمه موفقیت هر طرحی پایش و ارزشیابی اقدامات انجام شده می‌باشد، بر همین اساس این پژوهش با رویکرد شناسایی اقدامات انجام شده صورت پذیرفت. نتایج نشان داد اقدامات آغازین پروژه شامل آگاهی‌رسانی، جلب اعتماد و بسیج جامعه محلی هدف که منجر به تشکیل ۱۶ صندوق اعتبارات خرد و ۸۳ گروه توسعه روستایی گردیده، نقش مهمی در تقویت سرمایه اجتماعی ایفا نموده است. به‌طوریکه حضور مستمر تسهیلگران طرح منظومه در منطقه، برگزاری جلسات تعاملی و کارگاه‌های توجیهی _ مشورتی، زمینه خوبی برای ایجاد تغییرات و تحولات اجتماعی و اقتصادی در منطقه فراهم نموده است. در همین راستا شواهد گویای این واقعیت است که بسیاری از موانع اجتماعی، ناشی از فقدان ارتباطات شفاف و تعریف شده، در درون جامعه محلی و بین مردم و ارگان‌های اجرایی محلی است (کتابچه طرح، ۱۴۰۰). این مهم در ارتباط با وضعیت فعالیت‌های شبکه‌ی روستایی شهری نیز اثربخش و مفید بوده است. چنانچه

اکثریت پاسخویان معتقدند تدوین نقشه فرصت‌های کسب و کار، گامی برای پیوند روستائیان با دستگاه‌های اجرایی بوده است. همچنین ارتباط سازنده و متقابل در روستاهای همجوار افزایش یافته و فعالیت‌های شبکه‌ای نقش مهمی در شناخت ظرفیت‌ها و مسائل روستاها توسط گروه فعالان روستایی داشته است. نتایج حاضر با نتایج مطالعات قربانی (۱۳۹۴) و قاسمی آریان (۱۴۰۱) مطابقت داشته است ایشان نیز در مطالعات خود بر نقش مثبت فعالیت‌های شبکه‌ای بر تقویت سرمایه اجتماعی، اقتصادی و زیرساختی روستاهای هدف تأکید داشته‌اند. نتایج این تحقیق در خصوص وضعیت مسکن و برخورداری از امکانات و خدمات زیربنایی اجرای طرح مثبت نبوده است. این موضوع را می‌توان به زمانبر بودن اثر اقدامات طرح و هزینه بالای اجرای آن نسبت داد. در ارتباط با اشتغال و درآمد اگرچه تهیه نقشه فرصت‌های کسب و کار شهرستان بجستان و اعطای تسهیلات در این زمینه توانسته است نقش مثبتی ایفا نماید. اما با این حال سطح رضایت از اشتغال و درآمد، کمتر از حد متوسط می‌باشد. در این راستا سرداری (۱۴۰۰) و قاسمی آریان (۱۴۰۱) فقدان دانش کافی و روحیه کم ریسک‌پذیری روستائیان برای پرداختن به شغل جدید و عدم اعتماد به بازار محصولات تولیدی را یکی از عوامل اصلی کاهش رغبت بومیان روستاهای هدف پروژه بین‌المللی ترسیب کربن در استان خراسان جنوبی عنوان نموده‌اند. در این راستا لازم است از یک طرف با برگزاری کارگاه‌های آموزشی بیشتر زمینه ارتقای دانش روستائیان را فراهم آورد و از طرف دیگر با تقویت فعالیت‌های شبکه‌های بازار مطمئنی برای محصولات تولیدی روستائیان فراهم نمود. نتایج به دست آمده در خصوص اثر اقدامات پروژه بر کیفیت محیط، کمتر از حد متوسط ارزیابی شده است. در این خصوص باید در نظر داشت که اقدامات لازم در زمینه ارتقای کیفیت محیطی نیازمند انسجام سازمانی تمام نهادهای مرتبط بوده و هم اقدامات و هم اثربخشی آنان زمانبر است. با این حال تفاهم‌نامه‌های همکاری در این بخش نیز از سایر بخش‌ها کمتر بوده و نیازمند تمرکز و برنامه‌ریزی بیشتر است. به طور کلی می‌توان گفت سطح رضایتمندی جامعه محلی از فعالیت‌های انجام گرفته در طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی شهرستان بجستان در حد مطلوب قرار داشته است و حضور زنان در فعالیت‌ها و همیاری در حوزه‌های مختلف از نقاط قوت اجرای طرح در منطقه است. بگونه‌ای که علاقه روستائیان به زندگی در منطقه و امیدواری به بهبود شرایط افزایش یافته است، همچنین روستائیان بیشتر مایلند کسب و کار خود را در روستاها و برای سرمایه‌گذاری در همین مناطق برنامه‌ریزی

کنند. در ارزیابی کلی در ارتباط با اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بجزستان، مؤلفه‌های فعالیت‌های شبکه‌ی بین روستایی و روستا-شهر و تعلق مکانی و مشارکت روستائیان و اشتغال و درآمد به عنوان موفق‌ترین مؤلفه‌های اجرای طرح می‌باشد. با این حال لازمه تحقق اهداف تبیین شده طرح منظومه‌های روستایی، ایجاد هم‌افزایی سازمانی در راستای اجرای مطلوب طرح، بهره‌مندی از ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری موجود در منطقه و توجه به دانش بومی منطقه و پایدار بودن اقدامات انجام شده خواهد بود.

منابع

- آسایش، حسین، (۱۳۷۷). کارگاه برنامه‌ریزی روستایی، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- افشار نادری، کامران. (۱۳۸۷). «از کاربری تا مکان»، معمار، شماره ۶، ص ۴.
- اکبرپور، محمد (۱۴۰۰). «واکاوی عوامل مؤثر بر توسعه نهادی فضاهای روستایی پیراشهری، مورد مطالعه بخش مرکزی شهرستان هشتروند». پژوهش‌های روستایی، 11 (4) 145 – 164.
- اورنگ، ملاحظ (1386). سنجش کیفیت محیط در بازسازی‌های پس از سانحه مطالعه موردی فضاهای عمومی شهر بم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر و معماری، گروه شهرسازی.
- بخشی، محمدرضا. (۱۳۹۹). «کارکرد نهادها در توسعه پایدار روستایی (تحلیل اقتصادی فعالیت‌های بسیج سازندگی در روستاهای خراسان جنوبی)». فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا. ۶۸-۵۱.
- پرتوی، پروین. (۱۳۹۴). پدیدارشناسی مکان، تهران: انتشارات پدیدارشناسی مکان.
- جلالیان، حمید، بریمانی، فرامرز، ریاحی، وحید. مهرعلی تبار فیروزجایی، مرتضی. (۱۳۹۶). «تحلیل اثربخشی شکل‌های محلی بر توسعه کالبدی-فضایی نواحی روستایی کوهستانی-جنگلی شهرستان بابل». برنامه‌ریزی توسعه کالبدی. ۲(۲). پیایی ۵۷-۷۴.
- حیدری، حسین، شکیبیا، احمد، وثوقی نیری، کریم، حاج‌علیزاده، احمد. (۱۴۰۱). «خوشه‌بندی ظرفیت و پتانسیل توسعه روستاهای شهرستان ملکشاهی بر اساس شاخص‌های اجتماعی اقتصادی». فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی. ۱۲۵-۱۴۳.
- داداشپور، هاشم، علیدادی، مهدی. (۱۳۹۸). برنامه‌ریزی توسعه یکپارچه محلی، چارچوب نظری و عملیاتی برای ایران. تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- دانش مهر، حسین، شعبانی، ریزان. (۱۴۰۱). «تحلیل سازه‌های اثرگذار بر مشارکت اجتماعی مردم در پروژه‌های بنیاد برکت (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان سروآباد استان کردستان)». پژوهش‌های روستایی. ۴۳۵-۴۳۷ (۳) ۱۳.
- دیانی. (۱۴۰۱). «ارزیابی بافت‌های فرسوده روستایی با استفاده از مؤلفه‌های کیفیت محیطی (مورد مطالعه: پیرامون کلانشهر تهران)». پژوهش‌های روستایی. ۱۳ (۲). ۲۶۲-۲۸۳.
- رضویان، محمدتقی، شمس پویا، محمد کاظم، ملاتبارلهی، عبدالله (۱۳۹۳). «کیفیت محیط کالبدی و حس مکان (موردشناسی: دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی تهران)». فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، (۱۰): ۹۶-۸۷.
- رکن‌الدین افتخاری، ع. آقایی هیر، م. (۱۳۸۶). سطح‌بندی پایداری توسعه روستایی، مطالعه موردی: بخش هیر. نشریه پژوهش‌های جغرافیایی. ۲(۶۱): ۳۱-۴۴.
- سرداری، فرهاد (۱۴۰۰). تحلیل نقش سرمایه اقتصادی بر استفاده چندمنظوره از مراتع، پایان‌نامه دکتری مرتداری، دانشگاه علوم و تحقیقات.
- سعیدی، عباس (۱۳۷۳)، استقرار بهینه روستاهای پراکنده کهگیلویه و بویراحمد، بنیاد مسکن

- انقلاب اسلامی، معاونت عمران روستایی، جلد ۳، تهران.
- سعیدی، عباس (۱۳۹۲). «پیوستگی توسعه روستایی-شهری در قالب منظومه‌های روستایی». برنامه‌ریزی کالبدی-فضایی. (۲) ۴-۱۱-۲۰.
- سعیدی، عباس. (۱۳۹۹). برنامه‌ریزی کالبدی-فضایی در راستای توسعه پایدار منظومه‌های روستایی-شهری. تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، معاونت عمران روستایی، دفتر برنامه‌ریزی و هماهنگی طرح‌ها.
- سعیدی، عباس. الف. (۱۳۹۰). «پوش ساختاری-کارکردی-ویکردی نظام‌وار در مطالعات مکانی-فضایی». فصلنامه جغرافیا. دوره جدید، سال نهم، شماره ۲۹. ص ۱۶-۷.
- سعیدی، عباس. (۱۳۹۰). «روابط شهر و روستا و پیوندهای روستا-شهری در ایران». فصلنامه جغرافیا، دوره جدید، شماره ۱، چاپ ۱۳۸۴.
- سعیدی، عباس. (۱۳۸۲). «روابط شهر و روستا و پیوندهای روستایی-شهری. (یک بررسی ادارکی)». فصلنامه جغرافیا. دوره جدید شماره ۱، پاییز و زمستان ۱۳۸۲ (چاپ ۱۳۸۴). ۳۸-۲۴.
- شریف‌زاده، محمدشریف، عبدالله‌زاده، غلامحسین، اژدرپور، علیرضا، شریفی، مهنوش. (۱۳۹۵). پدیدارشناسی برداشت روستاییان از تعلق مکانی در شهرستان زابل، فصلنامه توسعه محلی (روستایی-شهری). ۸(۱): ۱۳۸-۱۱۳.
- غفاری، ر. صالحی، ن. (۱۳۹۲). «سطح‌بندی توسعه روستایی به روش تصمیم‌گیری چندمعیاره فازی». فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. ۳(۱۱۰): ۱۸۱-۱۹۸.
- فراهانی، حسین، حاجی حسینی، سمیرا. (۱۳۹۲). «ارزیابی ظرفیت‌های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستاییان، مطالعه موردی: روستاهای بخش شال شهرستان بوئین زهرا، پژوهش‌های روستایی، ۴(۴)، ۷۴۸-۷۱۵.
- فیروزآبادی، سیداحمد، ایمانی جاجرمی، حسین. (۱۳۹۱). «وضعیت رضایت روستاییان و عوامل مرتبط با آن از عملکرد دهیاری‌ها (مطالعه موردی: روستاهای استان قزوین)». پژوهش‌های روستایی. دوره سوم، شماره ۱، صص ۶۱-۹۱.
- قاسمی آریان، یاسر. (۱۴۰۰). «تحلیل پایداری شبکه‌های اجتماعی و اقتصادی پروژه‌های مدیریت مشارکتی منابع طبیعی در استان خراسان جنوبی». کتابچه طرح تحقیقاتی. سازمان تحقیقات سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور.
- قربانی، مهدی، عوض پور، لیلا، خراسانی. (۱۳۹۴). «تحلیل و ارزیابی سرمایه اجتماعی شبکه‌های خرد توسعه در راستای توسعه پایدار محلی (مطالعه موردی: پروژه بین‌المللی RFLDL)». نشریه پژوهش‌های روستایی، دوره ۶، شماره ۳.
- کرمشاهی، سکیه، صیدایی، سید اسکندر (۱۴۰۰). «تحلیل پایداری اقتصادی-اجتماعی مناطق روستایی در استان ایلام». فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۱۲(۴). ۸۵۱-۸۶۵.
- کیانی، وحید، صادقی و مهدی (۱۳۹۹). «اثرات طرح ترسیب کربن بر امنیت پایدار سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه: مناطق مرزی شهرستان سریشه». فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا. ۳(۳): ۵۱-۶۸.

- گلکار، کوروش. (۱۳۷۹). مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری، ۱۱ (۳۷): ۳۸-۶۵.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development. *Development and Psychopathology*, 22, 723-742.
- Brown, B. B., & Perkins, D. D (1992), Disruptions in place attachment. In I. Altman & S. M. Low (Eds.), *Human behavior and environments: Advances in theory and research*, Place attachment, Vol. 12, pp. 279- 304, Plenum Press, and New York.
- Brown, B. B., & Perkins, D. D. (1992). Disruptions in place attachment. In I. Altman & S. Low (Eds.), *Place attachment*, (Vol. 12, pp. 279-304). New York: Plenum.
- Chigbu, U. E. (2013). Fostering rural sense of place: the missing piece in Uturu, Nigeria. *Development in Practice*, Vol. 23, No. 2, PP. 264-277.
- Cowan, R., & Rogers, L. (2005). *The dictionary of urbanism* (Vol. 67). Tisbury: Streetwise press.
- Dallago, L., Perkins, D. D., Santinello, M., Boyce, W., Molcho, M., & Morgan, A. (2009). Adolescent Place Attachment, Social Capital, and Perceived Safety: A Comparison of 13 Countries. *Am J Community Psychol*, 44: 148 -160
- Douglass, M (2006), "A Regional Network Strategy for Reciprocal Rural-Urban Linkages: An Agenda for Policy Research with Reference to Indonesia", Tacoli, Cecilia (Editor), *The Earth scan Reader in Rural-Urban Linkages*, *Earth scan Reader Series*, London (January 8, 2006), pp.124-155.
- Douglass, M (2013), "Integrated Regional Planning for Sustainable Development in Asia: Innovations in the Governance of Metropolitan, Rural-Urban, and Trans border Riparian Regions", *UNCRD Expert Group Meeting on Integrated Regional Development Planning*, 28- 30 May (2013).
- Ferguson, J. (1990). *The Anit-Politics Machine: "Development," Depoliticisation, and Bureaucratic Power in Lesotho*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Giuliani, M. V. (2003). Theory of attachment and place attachment. In M. Bonnes, T. Lee, & M. Bonaiuto (Eds.), *Psychological theories for environmental issues* (pp. 137-170). Aldershot: Ashgate.
- Griffin, K. (1979). *The Political Economy of Agricultural Change*, London: Thetford, Norfolk.
- Jessor, R. M. (1993). Successful adolescent development among youth in high-risk settings. *American Psychologist*, 48, 117-126.
- LaGrange, R. L., Ferraro, K. F., & Supancic, M. (1992). Perceived risk and fear of crime: Role of social and physical incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29, 311-334.
- Lea and Chaudhri. (1983). *The Nature, Problems and Approaches to Rural Development*, in D. A. M., Lea and D. P., Chaudhri (1983) *Rural Development and The State*, London: Methuen.
- Manzo, L. C., & Perkins, D. D. (2006). Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335-350.

- Pike, A., Rodríguez-Pose, A., & Tomaney, J. (2016). *Local and Regional Development*. Routledge.
- Pol, E. (2002). The theoretical background of the city-identity sustainability network. *Environment and Behavior*, 34, 8–25.
- Raudenbush, S. W. (2003). The quantitative assessment of neighborhood social environments. In I. Kawachi & L. F. Berkman (Eds.), *Neighborhoods and health* (pp. 112–131). New York, NY: Oxford University Press.
- Shephred, A. (1998). *Sustainable Rural Development*, London: Macmillan.
- Skogan, W. G. (1990). *Disorder and decline*. New York: Free Press.
- Uzzell, D., Pol, E., & Badenas, D. (2002). Place identification, social cohesion, and environmental sustainability. *Environment and Behavior*, 34, 26–53.
- Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G., & De Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and urban planning*, 65(1-2), 5-18.
- Vorkinn, M., & Riese, H. (2001). Environmental concern in a local context. The significance of place attachment. *Environment and Behavior*, 33, 249–263.
- Su, Z., Aaron, J. R., Guan, Y., & Wang, H. (2019). Sustainable livelihood capital and strategy in rural tourism households: A seasonality perspective. *Sustainability*, 11(18), 4833.
- Aazami, M., & Shanazi, K. (2020). Tourism wetlands and rural sustainable livelihood: The case from Iran. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 30, 100284.
- Kassa, K., and Eshetu, Z., (2014). Situation analysis of rural livelihoods and socioeconomic dynamics for sustainable rural development: The Case of Legehida Woreda district. *Journal of Agriculture and Environmental Management*, 3(3), 201-208.